

СТАНОВИЩЕ

За дисертационен труд на тема: „ Психологически профили и характеристики на апетита при лица с хранителна аверсия и зависимост от храненето“, представен от Велина Христова, редовен докторант в катедрата по обща, експериментална, развитийна и здравна психология при Философския факултет на СУ „Св. Климент Охридски“

Научен ръководител: проф. Емилия Алексиева

Автор на становището: проф. д-р Емилия Алексиева

Представям това становище в качеството си на член на научно жури, определено със заповед № РД38-325/22.07.2020 г. на Ректора на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, да проведе защитата на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 3.2. Психология, обща психология (Психологическо измерване и оценяване – психодиагностика), представен от Велина Христова, редовен докторант в катедрата по обща, експериментална, развитийна и здравна психология при Философския факултет на СУ.

Актуалност на темата

Дисертационният труд е посветен на изключително актуална проблематика от последните няколко години – проблемите с храненето и хранителните разстройства. Диетите за отслабване са традиционна модна тема от години. Загрижеността на специалистите по хранене и диетика за повишаване качеството на храната на децата в училищата и детските градини вече се чува от родители и директори на учебни заведения. Наложени са забрани за предлагане на определени храни в близост до училища. Все повече хора започват да се интересуват от здравословно хранене, от качеството на храните и напитките, които консумират ежедневно.

В този смисъл изследването, реализирано от докторантката, се вписва в една актуална перспектива на изследване важността на храненето и храните за здравето на човека, както и на отклоненията и разстройствата на храненето.

Представяне и оценка на дисертационния труд

Изследователският интерес на г-жа Христова е фокусиран върху две крайности на хранителното поведение – силната привлеченост от храната (апетитът) и силното отбягване на храна.

Целта на изследванията, описани в дисертационния труд са, най-общо, да се анализират психологическите профили на лицата с хранителна аверсия във връзка с различни психични състояния и характеристики на апетита.

Дисертационният труд е структуриран в съответствие с академичните изисквания за такъв вид текстове и включва въведение, една теоретична, две емпирични глави, обобщение, библиография и приложения.

Теоретичната част включва четири съдържателни акцента: формиране на хранително поведение, хранителни предпочитания и аверсия; характеристики на апетита, хранителна аверсия – същност и видове и зависимост от хранене. В качеството им на теоретична основа на изследването, четирите основни конструкта са дефинирани, детайлно анализирани в историческа, развитийна и най-съвременна перспективи. Анализирани са публикации от последните няколко години.

Последователно са представени и са анализирани генетичната предразположеност и развитийния модел на хранително поведение.

Формирането на хранителните предпочитания е в основата на здравословното хранене. Комбинацията от вродени предпочитания (които се основават на генетична предразположеност и на генетични различия) и възможността за развитие на нови (важни и безопасни храни), е важна за човешкия вид от най-древни времена, според цитирания от докторантката de Cosmì и сътр.

Подробно е представен развитийният модел, в рамките на който са описани множество изследвания върху храненето на бебета (кърмени и

хранени с изкуствени млека) и формирането на хранителните им навици, които са публикувани в последните две години. Според данните от тези изследвания, още в тази най-ранна възраст се формират вкусовите предпочитания като кърмените бебета са по-склонни да предпочитат плодове и зеленчуци от некърмените. След периода на захранване се наблюдават и първите хранителни аверсии. На практика предоставянето на нова и непозната храна още със захранването на бебето през първата година помага за приемането ѝ, докато ако бъде предложена през втората му година, приемането ѝ става значително по-трудно. Без съмнение тези резултати са от изключителна важност както за медицинските специалисти, така и за майките, които преценяват каква храна и кога да предложат на бебетата си.

Последователно се анализират и други значими фактори, свързани с развитието на хранителното поведение като семейна среда, влиянието на връстниците, интернет и социалните мрежи и др.

Вторият съдържателен акцент в текста е посветен на апетита, който е разгледан от психологическа и поведенческа перспектива. Централното място в тази част основателно е отделено за теорията на Уордъл, която свързва влиянието на околната среда и генетичната предразположеност чрез медиаторската функция на апетита. Разгледани са основните характеристики на апетита, като се акцентира върху свързаните с привличането от храната, но и с избягването ѝ.

Третият съдържателен акцент в теоретичната част въвежда и анализира друго основно понятие на изследването – хранителната аверсия (избягването на храната). Основателно са разгледани са и други понятия, близки до хранителната аверсия – хранителната неофобия, придирчивостта към храненето, като са потърсени сходствата и различията между тях. Това дава възможност основният конструкт на изследването да бъде дефиниран по-конкретно и по-точно.

Логично четвъртият съдържателен акцент представя и анализира зависимостта от храненето, обект на активни научни дискусии през последните години. Най-често зависимостта от храненето се сравнява със зависимостта от субстанция. Значимостта на зависимостта от храненето в

нашето съвремие се доказва и от включването ѝ в последното, пето издание, на DSM от 2013 г.

Емпиричната част включва две съдържателно свързани изследвания. Целта на първото е да се сравнят психологическите профили на две групи лица, проявяващи хранителна аверсия и зависимост от храненето. Проверяват се четири групи хипотези: за характеристиките на апетита; за хранителната аверсия, за хранителната зависимост, както и такива, които са свързани с демографски различия.

Това изследване е реализирано с 321 лица, по-голямата част от които са жени между 18 и 71 годишна възраст.

Използвани са 6 инструмента, пряко следствие от формулираните хипотези. За всеки от шестте инструмента е направен анализ на психометричните характеристики, който е реализиран на най-високо професионално ниво, като са използвани съвременни инструменти за статистически анализ.

Инструментите и статистическите анализи са детайлно представени и обосновани задълбочено.

Резултатите са подробно представени според предварително формулираните хипотези, като се правят основателни връзки с определени теоретични идеи, разгледани в първата глава на дисертационния труд.

Дори само до тук докторантката е представила значим от гледна точка на съвременните теории и практически резултати дисертационен труд, но тя не се е спряла само до установяването на важните взаимовръзки между основните конструктори на изследването.

Следващата стъпка в нейната работа е реализацията на експериментално изследване, което проверява способността за разграничаване между наличието и липсата на взаимовръзки, локуса на контрол, хранителната аверсия и хранителната зависимост. Способността за разграничаване теоретично се основава на теорията за откриване на сигнала (т.е. способността за разграничаване на наличието на сигнал и липсата на сигнал). Тази класическа концепция е използвана като обяснителен модел

при изследването на хранителните разстройства. Цитирана е серия емпирични изследвания, които обаче са реализирани с клинични извадки. Приносът на докторантката тук е свързан с изследването на хранителното поведение като цяло.

Така въз основа и на данните от собственото първо изследване, докторантката формулира хипотези, свързани със способността за разпознаване на наличието и липсата на взаимовръзки, локуса на контрола, хранителното поведение и депресията и реализира второ изследване.

За проверката на хипотезите тук е използвана модерна психологическа методология (Матлаб, чрез която се генерират стимули), както и тестове, които измерват локализацията на контрола, хранителното поведение и депресията. Изследвани са 125 лица. Изследвани са психометричните характеристики на скалите. Използвани са модерни статистически тестове за анализ на получените данни.

Реализираното второ изследване на практика допълва резултатите от първото като ги конкретизира по отношение на двете крайности в храненето.

Резултатите от двете емпирични изследвания са дискутирани освен поотделно, но и във връзка. Резултатите като цяло потвърждават хипотезите и несъмнено правят важен принос към толкова важната проблематика на хранителното поведение.

Двете изследвания са реализирани на високо научно ниво. Получените резултати са представени подробно и задълбочено анализирани от гледна точка на хипотезите, но и във връзка с техните теоретичните предпоставки.

В заключение ще отбележа, че г-жа Христова е показала безспорна компетентност, познаване на проблематиката на представените изследвания в детайли и в развитие: анализиран е и е обобщен голям обем публикации. Проследени са значителен брой изследвания чрез водещи съвременни публикации в световната наука, което прави дисертационния труд особено ценен и полезен за българската наука и практика. Това дава възможност на докторантката да ги обобщи и

анализира от гледна точка на развитието на проблема в световната наука, но и в перспективата на собствените си идеи.

В контекста на реализираните от докторантката изследвания, имам следния въпрос: защо за повечето французи не е необходимо спазването на диети, за да избегнат наднормено тегло, а типично за френската култура е удоволствието от храната и от храненето?

Оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд, представен от г-жа Велина Христова, отразява по безспорен начин достигнатото от нея високо равнище на професионална и научна зрелост. Поставените изследователски цели са амбициозни, но много значими и важни както за науката, така и за практиката.

Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Докторантката е определила 4 теоретични и два практически приноса на изследванията си, с които съм съгласна и подкрепям.

Преценка на публикациите по дисертационния труд

Докторантката представя 5 публикации по темата на дисертацията си, като две от тях са на английски език. В тях са представени основните резултати от реализираните изследвания. В този смисъл, резултатите са получили значителна публичност.

Автореферат

Авторефератът отразява по адекватен начин съдържанието на дисертационния труд.

Заключение

Представеният дисертационен труд съдържа научни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ).

Дисертационният труд показва, че докторантката Велина Христова притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност 3.2. Психология (обща психология, психологическо измерване и оценяване – психодиагностика) като демонстрира качества и

умения за самостоятелно провеждане на научно изследване на високо професионално ниво.

Поради гореизложеното, убедено давам своята положителна оценка за проведеното изследване, представено в дисертационния труд, автореферат и публикации. Позволявам си да препоръчам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на г-жа Велина Христова в споменатото по-горе професионално направление 3.2. Психология.

8.10.2020 г.

Подпис

Проф. д-р Е. Алексиева